

Dentistry during the reign of Emperor Napoleon I (Napoleon Bonaparte) – Part I

Stomatologia (medicina dentară) în timpul împăratului Napoleon I (Napoleon Bonaparte) – Partea I

Sergiu Drafta¹, Mihai Burlibaşa¹, Viorel Perieanu¹, Raluca Costea², Oana Eftene¹, Nicoleta Măru¹, Andreea Angela Şteţiu³, Mădălina Perieanu¹, Mirela Veronica Bucur¹, Irina Adriana Beuran¹, Mădălina Maliţa¹, Magdalena Natalia Dina¹, Ioana-Cristina Neagoe⁴, Dana Cristina Bodnar¹, Radu Costea¹, Camelia Ionescu¹

¹ Universitatea de Medicină şi Farmacie "Carol Davila", Bucureşti, România

² Practică privată, Braşov, România

³ Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, România

⁴ Universitatea din Piteşti, România

ABSTRACT

No other man in history has influenced his era as decisively as Napoleon Bonaparte did. His life was that of an exceptionally gifted man, who knew how to make the most of all the opportunities offered by history. In this paper, we will approach the problem of dentistry, during the period when France was managed by the exceptional statesman, Napoleon Bonaparte, presenting in the second part of this material, the biographies of some personalities of French dentistry from that period.

Keywords: Napoleon I, dentistry, French Empire

REZUMAT

Niciun alt om din istorie nu şi-a influenţat atât de decisiv epoca precum Napoleon Bonaparte. Viaţa acestuia a fost aceea a unui om excepţional, care a ştiut să fructifice la maximum toate oportunităţile oferite de istorie. În materialul de faţă, vom aborda problema stomatologiei în perioada în care Franţa a fost gestionată de către excepţionalul om de stat Napoleon Bonaparte, prezentând, în a doua parte a acestui material, şi biografiile unor personalităţi ale stomatologiei franceze din acea perioadă.

Cuvinte cheie: Napoleon I, stomatologie, Imperiul Francez

INTRODUCERE

Puţine personalităţi ale istoriei au fost atât de controversate precum Împăratul Napoleon I. Activitatea sa a fost diferit judecată de istorici, potrivit simpatiilor şi intereselor acestora. Ceea ce au recunoscut însă cu toţii, indiferent de poziţia lor, sunt

calităţile cu adevărat excepţionale ale marelui geniu militar francez, şi anume inteligenţa, puterea de muncă extraordinară, carisma, toate fiind indispensabile unui conducător de stat (1-5).

Napoleon Bonaparte a fost împăratul Franţei, a consolidat şi a iniţializat multe reforme ale Revoluţiei Franceze. A fost, conform multor istorici,

Corresponding author:

Viorel Perieanu

E-mail: viorelperieanu@yahoo.com

Article History:

Received: 9 December 2021

Accepted: 15 December 2021

cel mai bun conducător militar al epocii moderne, a cucerit o mare parte din teritoriul Europei, dar s-a ocupat și de modernizarea națiunii pe care o conducea (1-5). Astfel, genialul om de stat a rămas în istorie nu doar datorită creării unei armate redutabile care a înfrânt aproape toate marile puteri ale Europei realizând importante cuceriri teritoriale, dar și datorită creării Codului Napoleonian, care a pus bazele legislației administrative și judiciare în majoritatea țărilor Europei de Vest (1-5).

În același timp, Napoleon Bonaparte a dezvoltat și a modernizat în Franța mai multe segmente extrem de sensibile pentru populație, și anume educația, transporturile și, nu în ultimul rând, sănătatea. Aici, discutăm despre Serviciile de Sănătate Civile și nicidecum de cele militare, acestea din urmă fiind extrem de deficitare (1-5).

În materialul de față, vom aborda problema stomatologiei în perioada în care Franța a fost gestionată de Napoleon Bonaparte, prezentând, în a doua parte a acestui material, și biografiile unor personalități ale stomatologiei franceze din acea perioadă.

ASPECTE INEDITE LEGATE DE „DINȚI“ ÎN TIMPUL PERIOADEI NAPOLEONIENE

Trebuie amintit faptul că autoritățile militare franceze din timpul lui Napoleon Bonaparte au acordat o atenție deosebită la înrolarea soldaților în Armata Franceză, în sensul că era obligatoriu ca fiecare dintre aceștia să aibă prezenți pe arcadă tot grupul frontal (superior și inferior) și nu a fost permis sub nicio formă ca la nivelul aceluiași grupuri de dinți frontali (maxilar sau mandibular) să existe spațieri de tipul diastemelor și/sau al tremelor (6-16).

Concret, dacă cineva dorea să se înroleze în Armata Franceză în timpul lui Napoleon Bonaparte, primul lucru pe care ofițerii recrutori îl aveau de făcut era să verifice situația dinților în regiunea frontală, atât maxilar, cât și mandibular; aceștia nu erau câtuși de puțin interesați de situația dinților laterali. Astfel, dacă viitorul recrutar avea vreunul dintre dinții incisivi sau canini lipsă, atât maxilar, cât și mandibular, sau dacă prezenta diastemă și/sau tremă la acest nivel, candidatul era automat reformat (nu era acceptat ca soldat combatant în Armata Franceză) (6-16).

Mulți istorici au știut despre această problemă care a apărut sistematic la înrolarea în armata franceză în timpul lui Napoleon I, dar toți au crezut că a fost vorba doar despre un capriciu al lui Bonaparte legat de estetică și frumusețe. Însă nu a fost câtuși de puțin așa: pentru a deveni soldat în acele timpuri, erai obligat să înveți să manevrezi o armă de foc. Armele de foc în timpul lui Napoleon Bonaparte au fost muschetele, precursorile puștilor. Musche-

ta era o armă de foc cu țevă lisă și încărcare pe la gura țevii, cu calibre cuprinse între 0,50 și 0,80 inci (12,7 la 20,32 mm). Primele muschete au apărut la sfârșitul Evului Mediu și au fost folosite până pe la jumătatea secolului XIX. Gloanțele erau de formă sferică și, împreună cu praful de pușcă, erau înfășurate într-un cartuș de hârtie, iar încărcarea muschetei trebuia făcută pe la gura țevii (6-16).

Într-o primă etapă, pentru aprinderea prafului de pușcă au fost utilizate fitiluri. Ulterior, după inventarea capselor cu percuție în anul 1807, adică exact în perioada în care Napoleon Bonaparte a purtat marile războaie ale Franței, muschetele au fost dotate cu acest sistem de aprindere, care avea multe avantaje față de cel precedent, în care se folosea un fitil (6-16).

Ce trebuia să facă soldatul? Acesta lua cartușul de hârtie, îl introducea în gură și, cu ajutorul dinților din grupul frontal, rupea acest cartuș, separând glonțul de praful de pușcă. Apoi, aceste 2 componente separate erau introduse pe țeava muschetei (întâi praful de pușcă, apoi glonțul), erau îndesate cu acea vergea specială aflată în dotarea fiecărui soldat, urmând ca, la apăsarea pe trăgaci, capsă să se aprindă și glonțul să pornească (6-16). Ce se întâmpla dacă soldatul avea vreun dinte din grupul frontal superior și/sau inferior lipsă? Sau dacă existau spațieri ale dinților în zona frontală (diasteme și/sau treme)? Acesta nu mai putea rupe cartușul de hârtie, ceea ce i-ar fi îngreunat manevrarea armei și randamentul tragerilor. Un soldat experimentat putea trage cam 4 focuri/minut, în timp ce un soldat începător putea trage maximum 3 focuri/minut (6-16).

Napoleon Bonaparte a rezolvat această problemă declarându-i inapți pentru serviciul combatant pe cei care doreau să se înroleze în armata franceză și aveau lipsă vreun dinte din grupul frontal superior și/sau inferior sau dacă prezentau spațieri la acest nivel (diasteme, treme), deoarece nu puteau realiza o încărcare eficientă și în timp util a muschetei. Totodată, trebuie amintit că, la acea vreme, serviciile de stomatologie erau extrem de precare, neexistând posibilități ample de restaurări protetice (se puteau face la acea vreme doar anumite dispozitive protetice mobile, iar tratamentul protetic era accesibil doar celor bogăți, fiind vorba despre o metodă de tratament foarte costisitoare) decât prin utilizarea unor dispozitive mobile, și nicidecum fixe, metoda de tratament utilizată fiind, de fapt, extracția dentară (6-16).

În continuare, mai trebuie amintit un aspect foarte interesant, care i-a implicat și pe soldații căzuți în bătălia finală dusă de către Napoleon I, bătălia de la Waterloo (pe teritoriul Belgiei de astăzi) din 18 iunie 1815, atunci când armata franceză a suferit o înfrângere zdrobitoare din partea Armatei Aliate (Anglia, Rusia, Austria, Prusia), iar marele

om de stat francez a fost nevoit să abdice, fiind dus în exil în insula Sfânta Elena, insulă unde avea să se și stingă din viață, pe 5 mai 1821 (6-16). După terminarea bătăliei, pe acest câmp de luptă au rămas aproximativ 50.000 de morți, care au și fost îngropați ulterior, tot pe câmpul de luptă.

În secolele XVIII-XIX, orice tip de edentație de la nivelul cavității bucale nu putea fi restaurată decât fie cu ajutorul unor dispozitive protetice adjuante (mobile) din categoria protezelor sau prin dispozitive protetice fixate de dinții vecini cu ajutorul ligaturilor din sârmă. Aceste dispozitive protetice au fost confecționate la acea vreme din diverse materiale, inclusiv din aliaje metalice nobile și seminobile, excepție făcând dinții acestor dispozitive protetice, care au fost cu precădere dinți umani. Primii dinți din porțelan au fost confecționați încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, aceștia au fost extrem de scumpi în perioada de pionierat, dinții din porțelan confecționați la scară industrială apărând mult mai târziu. Aceștia erau mult mai practici pentru confecționarea dispozitivelor protetice și au înlocuit treptat dinții umani (6-16).

Dinții umani în acea perioadă au fost destul de greu de procurat, aceștia trebuind extrași de regulă de la cadavre. Apoi, erau supuși unor procese foarte ample de fierbere și dezinfecție deoarece, dacă erau puși ca atare în dispozitivele protetice, ar fi fost, indiscutabil, surse de infecție pentru utilizator și, în scurt timp, acești dinți ar fi căpătat și un miros extrem de neplăcut (6-16). Însă majoritatea dinților umani recuperați de la cadavre au fost, de regulă, dinți de la persoane în vârstă, dinți foarte abrazati, modificați de volum și culoare, pe scurt, dinți inestetici. Dinții umani frumoși, neabrazati, nepigmentați, nu puteau fi găsiți decât la persoanele decedate tinere, care erau mult mai puține, față de persoanele în vârstă. Astfel că acest câmp de bătălie de la Waterloo a constituit pentru furnizorii de dinți o adevărată mină de aur, aici fiind îngropați aproape 50.000 de soldați (francezi, englezi, prusaci etc.), victime ale acestei teribile bătălii, oameni tineri, ai căror dinți nu fuseseră afectați de vârstă. Concret, până aproape de anul 1860, când au apărut dinții confecționați din mase ceramice, au existat acești „profanatori de morminte“, care au recuperat (extras) oficial sau neoficial dinții de la aceste cadavre, victime ale bătăliei de la Waterloo, acești dinți fiind cunoscuți de dentiștii vremii ca fiind „dinții de la Waterloo“ și care au fost utilizați cu succes pentru confecționarea dispozitivelor protetice la multe categorii de pacienți (6-16).

SCURT ISTORIC AL SITUAȚIEI ORO-DENTARE A ÎMPĂRATULUI NAPOLEON I

În continuare, vom prezenta un scurt istoric al situației dento-dentare a împăratului Napoleon I (6-

16). Acesta s-a născut cu toți dinții temporari în gură. Se spune că acest aspect al prezenței tuturor dinților temporari pe arcade la naștere nu poate fi găsit decât la oamenii cu adevărat excepționali. Și Napoleon Bonaparte a fost unul dintre aceștia...

Același Bonaparte a fost fascinat atât de aspectul dinților săi, cât și ai interlocutorilor. Concret, marelui om de stat francez s-a îndrăgostit în tinerețe de o doamnă din Toulon „doar din cauza dinților săi“. La întoarcerea din campania Armatei Franceze din Egipt, prim-majordomul lui Napoleon Bonaparte, Constant, a amintit în memoriile sale despre „dinții fini ai stăpânului său“. Și Alexandre Dumas tatăl, când îl descrie pe Napoleon I, menționează despre acesta că „dinții erau într-adevăr frumoși, dar nu aveau splendoarea mâinilor“.

După cum am precizat, Napoleon Bonaparte a fost cu adevărat obsedat de aspectul dinților săi. Astfel, igiena personală, inclusiv igiena orală a marelui om de stat francez, a fost una foarte metodică și laborioasă. Legat de periajul dentar, acesta a avut un kit de dinți. Întâi, Napoleon I își curăța dinții cu o scobitoare din cișmir (*Buxus sempervirens*) (17,18), apoi periajul era efectuat cu o periuță de dinți înmuiată într-un amestec de pulbere de coral abrazi-vă și o substanță opiacee. Clătirea gurii era efectuată cu foarte multă atenție și doar cu apă proaspătă. Apoi, urma curățarea limbii cu o răzuitoare din argint și/sau carapace de broască țestoasă. În anul 1806, Chardin, parfumier al casei imperiale, a efectuat o comandă în valoare de 306 franci francezi, care cuprindea: 52 de cutii de pastă de dinți (amestec pulbere de coral și substanță opiacee) și 150 de scobitori din cișmir și fildes (17-18). Doi ani mai târziu, în luna octombrie a anului 1808, a existat o comandă similară tot pentru Casa Imperială Franceză, în valoare de 168 de franci francezi, care cuprindea o cutie cu 24 de scobitori și 28 de cutii din aceeași pastă de dinți anterior menționată.

Până la exilul său în insula Sfânta Elena, în anul 1815, Napoleon Bonaparte nu a avut probleme dentare serioase, care să necesite intervenția unui dentist, dar, cu toate acestea, a avut un dentist personal între 1806 și 1813, în persoana lui Jean-Joseph-Dubois Foucou (1747-1830), despre care vom discuta mai amplu în partea a doua a acestui material și care i-a efectuat marelui om de stat francez controale regulate, precum și igienizări ale dinților foarte ample, la intervale de timp precise.

După anul 1815, în timpul exilului lui Napoleon I în Insula Sfânta Elena, mai multe dintre persoanele care s-au văzut cu acesta au remarcat colorarea dinților acestuia. Acest lucru a putut fi explicat prin faptul că „micul corsican“ a devenit în perioada exilului consumator de suc de lemn dulce (lemnul dulce – *Glycyrrhiza glabra* – este o plantă erbacee, perennă, comună în sudul Europei și în Orient, ale cărei

rădăcini cu gust dulce-amar constituie una din cele mai vechi mirodenii, utilizată pentru aromatizarea dulciurilor și a băuturilor), plantă care se știe că produce colorația dinților. Totuși, Napoleon Bonaparte a avut cu el în exilul din insula Sfânta Elena o trusă de igienă dentară, cu ustensile din aur și argint, care îi fusese oferită în dar cu câțiva ani înainte de către renumitul Martin-Guillaume Biennais (1764-1843), renumit aurar francez, care a făurit multe comenzi în aur și argint pentru Napoleon I. Ulterior, această trusă a fost lăsată moștenire de către împărat fiului său, Napoleon al II-lea.

În anul 1816, pe când se afla în exil în insula Sfânta Elena, Napoleon I a fost chinuit de un abces dentar, mai precis între 26 octombrie și 9 noiembrie (a fost pentru prima dată, când Napoleon I a suferit din cauza unui abces dentar).

În anul următor, 1817, Napoleon Bonaparte a fost bolnav de scorbut, ca urmare a unei alimentații necorespunzătoare asigurate de către temnicerii englezi, gingiile fiindu-i grav afectate. În luna iulie, lui Bonaparte i-a mai apărut un abces dentar, iar, pe 16 noiembrie, Dr. Barry O'Meara (1786-1836), unul dintre medicii englezi care l-au îngrijit pe Napoleon, i-a efectuat acestuia o extracție dentară cu destul de multă dificultate (atenție, pe atunci nu exista anestezie, extracțiile dentare se făceau „pe viu“, pacienții fiind ținuți strâns de către cei din jur, durerile fiind atroce). Abcesele și durerile dentare au continuat să îl chinuie pe Napoleon I până la moartea sa, pe 5 mai 1821.

SERVICIUL DE SĂNĂTATE AL CASEI IMPERIALE FRANCEZE (AL ÎMPĂRATULUI NAPOLEON I) ÎN TIMPUL PRIMULUI IMPERIU

După cum se știe, Napoleon Bonaparte a fost nu doar un extraordinar strateg și comandant militar, dar a fost și un excelent administrator, reușind în mai puțin de 2 decenii să transforme Franța într-una dintre cele mai performante țări nu doar din punct de vedere militar, ci și economic. Iată, în cele ce urmează, doar câteva dintre realizările marelui om de stat francez (16,19): înființarea Băncii Franței (în anul 1800); concordatul cu Vaticanul (în anul 1801); crearea Ordinului Legiunii de Onoare (Legion D'honneur) (în anul 1802); reforma administrației și introducerea Instituției Prefecților (în anul 1802); reforma sistemului educațional, care a culminat cu înființarea liceelor în Franța (în anul 1802), reforma în sistemul sanitar (această reformă în timpul lui Napoleon Bonaparte nu a fost nicidecum un succes, ci a fost catalogată atât de către istorici, cât și de către contemporanii săi ca fiind un eșec al marelui om de stat francez); Codul Civil (Codul Napoleonian) (în anul 1804), care îi poartă numele și care a rămas valabil până în zilele noastre.

Marele om de stat a fost preocupat nu doar de Franța, de armata franceză, de familie, ci și de sănătatea sa (vezi igiena dentară ireproșabilă, dar și problemele frecvente cu hemoroizi, pe care Napoleon I le acuza frecvent, acest din urmă lucru fiind ceva obișnuit în rândul călăreților de mare anvergură) (16,19).

Astfel, Napoleon I a înființat un departament special pentru sănătate, așa cum au avut toți regii Franței, doar că acest serviciu de sănătate a fost permanent la dispoziția marelui om de stat și a familiei sale, indiferent unde se găsea reședința imperială, era mult mai numeros, dar avea în componență atât personalități ale lumii medicale franceze la acel moment, cât și personal medical extrem de priceput (medici, chirurgi, farmaciști) (16,19). Tot ce a însemnat serviciu de sănătate al Casei Imperiale franceze, între anii 1805 și 1813, a fost sub supravegherea superintendentului general al Casei Imperiale, Charles Pierre Claret de Fleurieu între anii 1805 și 1808, Pierre Antoine Noël Bruno Daru între anii 1808 și 1810 și Louis Costaz între anii 1810 și 1813 (16,19).

Totodată, principalele aspecte legate de departamentul de sănătate al Casei Imperiale franceze au fost trecute foarte în detaliu, între 1805 și 1813, de către acești superintendenți generali ai casei imperiale franceze în așa numitele almanahuri imperiale (16,19). Pe baza informațiilor existente în almanahurile Casei Imperiale franceze, informații preluate și citate de către medicul dentist francez, pasionat al istoriei medicinei, Xavier Riaud (16,19), îi vom trece succint în revistă pe membrii serviciului de sănătate ai Casei Imperiale franceze, așa cum au apărut aceștia în evidența acelor documente oficiale (16,19): medic-șef (și/sau medic principal), medic-șef adjunct (al doilea medic în ordine/ secund), medici ai Infirmeriei Imperiale și ai Casei Imperiale, medici de consultanță (care efectuau consultațiile și erau primii chemați, eventual stabileau un prim diagnostic și un tratament de urgență), chirurg-șef, chirurg-șef adjunct, chirurgi ai Infirmeriei Imperiale și ai Casei Imperiale, chirurgi de consultanță (care efectuau consultațiile și erau primii chemați, eventual stabileau un prim diagnostic și un tratament/intervenție de urgență), chirurg de urgență (gardă la domiciliu), chirurg pentru alte reședințe imperiale: farmacist-șef, farmaciști, medic oftalmolog, chirurg-dentist, chirurg responsabil cu pansamentele.

Alexandre Urbain Yvan, chirurgul-șef adjunct al Casei Imperiale, a fost și cel care a comandat Ambulanța Imperială, pe parcursul marilor campanii militare, unde Împăratul Napoleon I a participat (16,19). De asemenea, la dispoziția marelui om de stat se găsea permanent și un chirurg dentist, în persoana renumitului Jean-Joseph Dubois-Foucou,

despre activitatea căruia vom discuta pe larg în partea a doua a acestui material.

SITUAȚIA ORO-DENTARĂ A LUI NAPOLEON AL II-LEA, FIUL ÎMPĂRATULUI NAPOLEON I

Acest ultim subcapitol al primei părți dedicată stomatologiei în timpul împăratului Napoleon I se referă la fiul acestuia, pe care marele om de stat francez l-a avut împreună cu împărăteasa Maria-Luisa, fiica împăratului Francisc I al Austriei (1768-1835), fiu cunoscut în istorie ca Napoleon al II-lea și/sau regele Romei (15,16,19,21).

Napoleon François Joseph Charles Bonaparte, rege al Romei și duce de Reichstadt (1811-1832), a fost fiul împăratului Napoleon I al Franței și al celei de-a doua soții, Maria-Luisa de Austria (1,2). Napoleon al II-lea s-a născut pe 20 martie 1811 în Palatul Tuileries din Paris, capitală a Franței. Fiind cel mai mare și singurul fiu legitim al împăratului Napoleon I, constituțional, acesta a fost desemnat drept prinț imperial și moștenitor al Franței, însă marele om de stat i-a acordat fiului său și titlul de rege al Romei. Patru ani mai târziu, în anul 1814, primul imperiu francez, pe care acesta trebuia să-l moștenească, s-a prăbușit (15,16,19,21).

Pe 29 martie 1814, împărăteasa Maria-Luisa a Franței, soția lui Napoleon I, și fiul ei, Napoleon al II-lea, în compania unei suite numeroase, au părăsit Palatul Tuileries din Paris. În continuare, pe 23 aprilie, escortați de un regiment austriac, mama și fiul au părăsit Rambouillet și Franța pentru totdeauna, pentru exilul lor definitiv din Austria (15,16,19,21).

După anul 1815, tânărul prinț moștenitor al Franței, cunoscut acum drept „Franz” (după bunicul matern, împăratul Francisc al Austriei), a locuit în Austria, împreună cu mama sa. A fost distins cu titlul de duce de Reichstadt în anul 1818. Moștenitorul legitim al tronului imperial al Franței s-a stins din viață pe 22 iulie 1822, în Palatul Schönbrunn din Viena, fiind foarte grav bolnav de tuberculoză (15,16,19,21).

În Viena, problemele dentare ale lui Napoleon al II-lea au fost rezolvate pentru o perioadă de timp de către renumitul dentist austriac, Georg Carabelli von Lunkaszprie.

Doamna Louise-Charlotte-Françoise de Montesquiou-Fezensac, guvernanta principală la Casa Copiilor Franței, s-a bucurat de o încredere deosebită din partea împăratului Napoleon I, fiind cu aceasta într-o strânsă corespondență, mai ales în ceea ce privește detaliile privind sănătatea și educația fiului său, micul Napoleon al II-lea (15,16,19-22). Citându-l pe Riaud (preluat după Cabanes), au existat cel puțin 3 situații despre care se știe în care împăratul Napoleon I a avut sau a cerut detalii despre dențiția

de lapte a fiului său (15,16,19-22). La un moment dat, s-a întâlnit cu guvernanta principală a Casei Copiilor Franței, care era cu Napoleon al II-lea la plimbare, și a întrebat-o cum se descurcă fiul său. Doamna Louise-Charlotte-Françoise de Montesquiou-Fezensac a răspuns: „Este foarte nemulțumit și plânge, probabil din cauza dinților care, fără îndoielă, îl chinuie”. Răspunsul împăratului a venit imediat: „Este urât pentru un rege care plânge”. Pe când se afla în timpul campaniei din Rusia, împăratul Napoleon I a găsit, totuși, timp să poarte o corespondență regulată cu această doamnă Louise-Charlotte-Françoise de Montesquiou-Fezensac privind starea de sănătate a fiului său. Cităm o replică a lui Bonaparte: „Sper că ultimii 4 dinți ai fiului meu au erupt în sfârșit!”. În anul 1813, într-o scrisoare pe care împărăteasa Maria-Luisa a Franței a adresat-o soțului său, Napoleon I, aceasta a scris: „Fiul meu este perfect. Are toți dinții de aproape 3 luni”.

Legat de căsnicia pe care Împărăteasa Maria-Luisa a avut-o cu Napoleon Bonaparte, trebuie precizat că, aceasta a fost cu mult mai tânără decât excelentul om de stat. Dar, acesta a tratat-o pe mai tânăra sa soție mai mult ca un copil, decât ca o împărăteasă cu o foarte mare responsabilitate (15,16,19,20).

Cei doi au fost căsătoriți timp de 4 ani și, în perioadele în care Napoleon I era plecat în campanii militare, au purtat și o strânsă corespondență, care a gravitat mai mult în jurul stării de sănătate a micului Napoleon al II-lea. Mai multe dintre scrisorile scrise de către împărăteasa Maria-Luisa și adresate soțului ei imperial în perioada februarie – august 1814 s-au referit în mod special la situația oro-dentară a micului rege al Romei (15,16,19-24).

Împăratul Napoleon I nu și-a mai văzut fiul și soția din clipa plecării în primul său exil în insula Elba, în anul 1814. În timpul celui de-al doilea exil din insula Sfânta Elena, Napoleon Bonaparte nu s-a gândit decât la soția și la fiul său. Astfel, în testamentul lăsat de marele împărat francez, acesta a precizat în mod expres ca trusa sa de îngrijit dinții să ajungă în mâinile fiului său. Această trusă a ajuns destul de târziu în mâinile lui Napoleon al II-lea (15,16,19-24).

După cum am menționat și anterior, în Viena, situația dentară a lui Napoleon al II-lea și toate problemele de stomatologie ale acestuia au fost monitorizate de către un chirurg-dentist austriac celebru al vremurilor sale, Georg Carabelli von Lunkaszprie (1787/1788-1842) (15,16,19-25).

Acesta a fost primul medic dentist care a ținut prelegeri pe teme de stomatologie în Viena, capitală a Austriei habsburgice, începând chiar cu anul 1821. A fost dentistul monarhilor austrieci ai acelor timpuri, precum și al Curții Imperiale austriece (25). Totodată, Carabelli a fost și fondatorul unei dis-

cipline clinice de dentică în cadrul Universității din Viena, dar avea și propriul său cabinet de stomatologie în marea capitală austriacă (25).

Georg Carabelli von Lunkaszprie a publicat în anul 1831 la Viena un tratat despre anatomia dinților, primul de acest gen din Austria, unde a descris și deja celebrul „tubercul Carabelli” – „acel cuspid suplimentar situat pe fața mezio-palatinală a primului molar superior”, detalii reluate mai amănunțit în noul tratat de anatomie a dinților, apărut la 2 ani după moartea marelui dentist vienez, în anul 1844 – Carabelli G. *Geschichtliche Übersicht der Zahnheilkunde*, Vol. 1. Wien, 1831; Carabelli Georg. *Systemisches Handbuch der Zahnheilkunde. Anatomie des Mundes*, Vol. 2. Braunmüller und Seidel, Wien, 1844 (25).

CONCLUZII

Împăratul Napoleon I a fost nu doar un extraordinar strateg și comandant militar, dar a fost și un

excelent administrator, reușind, în mai puțin de 2 decenii, să transforme Franța într-una dintre cele mai performante țări nu doar din punct de vedere militar, ci și economic.

Marele om de stat a fost preocupat nu doar de Franța, de armata franceză, de familie, ci și de sănătatea sa și a celor din jur (vezi igiena dentară ireproșabilă, dar și problemele frecvente cu hemoroizi, pe care împăratul Napoleon I le acuza frecvent, acest din urmă lucru fiind ceva obișnuit în rândul călăreților de mare anvergură), acesta înconjurându-se de cei mai reputați medici, de preferat de naționalitate franceză, cu competențe din toate domeniile.

Notă

Toți autorii au avut contribuții egale cu primul autor.

BIBLIOGRAFIE

1. Istorie universală. Aproape totul despre Napoleon Bonaparte. Available at: <http://www.istorie-pe-scurt.ro/napoleon-imperiul-1804-1815-si-europa-contemporana/>.
2. Scribub. Napoleon Bonaparte (1769-1821). Available at: <https://www.scribub.com/istorie/Napoleon-Bonaparte1342120515.php>.
3. Ro.Wikipedia.. Napoleon I. Available at: https://ro.wikipedia.org/wiki/Napoleon_I.
4. Agenda Vesca Lilia. Napoleon Bonaparte. Available at: <http://vescalilia.blogspot.com/2015/05/napoleon-bonaparte.html>.
5. Descopera.ro. Napoleon, o legenda fara sfarsit. Available at: <https://www.descopera.ro/cultura/928843-napoleon-o-legenda-fara-sfarsit>.
6. Riaud X. Avoir les dents du bonheur. Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/dent-du-bonheur.php>.
7. Ro.Wikipedia. Muschetă. Available at: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Muschet%C4%83>.
8. Ro.Wikipedia. Bătălia de la Waterloo. Available at: https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_de_la_Waterloo.
9. Riaud X. Dents de Waterloo. Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-dents-de-waterloo.php>.
10. Riaud X. Une histoire dans l'Histoire: la bouche de Napoléon. Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-une-histoire-dans-l-histoire.php#3>.
11. Ro.Wikipedia. Lemn Dulce. Available at: https://ro.wikipedia.org/wiki/Lemn_dulce.
12. En.Wikipedia. Barry O'Meara. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Barry_O%27Meara.
13. Riaud X. Napoléon, ses blessures, ses maladies (1 ère partie). Available at: <http://histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-abces-dentaire.php>.
14. Riaud X. Napoléon, ses blessures, ses maladies (2 ème partie). Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-ses-blessures.php>.
15. Riaud X. Données actuelles sur Napoléon II (1811-1832) et ses dents. Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-donnees-actuelles-sur-napoleon-2.php>.
16. Burlibașa M, Dumitru SG, Costea R et al. Medicină și medicină dentară în timpul Împăratului Napoleon I (Napoleon Bonaparte) (Partea I). În: Probleme în medicină și biologie, Vol VIII, p. 110-217. Coordonatori: Burlibașa M., Bilinschi L.G., Costea R., Dumitru S.G., Burlibașa L. Editura Ars Docendi, București, 2018.
17. Ro.Wikipedia. Cimișir. Available at: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Cimi%C8%99ir>.
18. Verde Viu. Buxus, Cișmir, Merișor – Buxus sempervirens. <https://verdeviu.wixsite.com/website/post/buxus-cismir-merisor-buxus-sempervirens>.
19. Riaud X. Le service de santé personnel de Napoléon. Available at: <http://www.histoire-medecine.fr/napoleon-et-la-medecine-article-service-sante-napoleon.php>.
20. Ro.Wikipedia. Napoleon al II-lea al Franței. Available at: https://ro.wikipedia.org/wiki/Napoleon_al_II-lea_al_Fran%C8%9Bei.
21. Branda P. Le maison des enfants de France. Available at: <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/articles/la-maison-des-enfants-de-france/>.
22. Cabanès A. Légendes et curiosités de l'Histoire, Ed. Albin Michel, Paris, 1953.
23. Palmstierna C.F. Marie-Louise et Napoléon (1813-1814), Ed. Stock, Paris, 1955.
24. Sv.Wikipedia. Carl-Fredrik Palmstierna. Available at: https://sv.wikipedia.org/wiki/Carl-Fredrik_Palmstierna.
25. En.Wikipedia. Georg Carabelli. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Georg_Carabelli.